

DOI: 10.34921/amj.2023.3.017

**Z.Q.İsmayılova, Ş.M.Balayeva, N.Q.Süleyman-zadə,
İ.İ.Mustafayeva, N.C.Cəfərzadə****MÜASİR YENİYETMƏLƏRİN HƏYAT KEYFİYYƏTİ VƏ
ZƏRƏRLİ VƏRDIŞLƏRİ***Azərbaycan Tibb Universitetinin Uşaq-yeniyyətəmlərin sağlamlığı və əmək sağlamlığı kafedrası,
Bakı, Azərbaycan*

Xülasə. Məqalədə yeniyyətəmlərin həyat keyfiyyəti və zərərli vərdişləri barədə aparılan tədqiqat işinin nəticələri açıqlanır. Tədqiqat ümumi təhsil məktəblərində anket üsulundan istifadə edilməklə aparılmışdır. Həyat keyfiyyətinin özünü qiymətləndirmə göstəriciləri toplam ballara görə təyin edilmişdir. Sorğuda iştirak edən oğlanlar arasında sağlamlığın fiziki və psixi komponentlərinin orta göstəricisi 66,57 və 58,13 bal təşkil etmişdir ($p < 0,05$). Qızlarda müvafiq olaraq 71,1 və 59,32 olmuşdur ($p < 0,05$). Əhval-ruhiyyə, müsbət emosiya, həyəcan, depressiyanın ümumi göstəricisini səciyələndirən – psixoloji sağlamlıq göstəricisi oğlanlarda qızlarla müqayisədə (61,91 və 50,79 bal) statistik etibarlı dərəcədə yüksək olmuşdur ($p < 0,05$).

Yeniyyətəmlər arasında zərərli vərdişlərin yayılma səviyyəsi oğlan və qızlar arasında qazlı və enerji içkilərinin qəbulu 86,9±2,9% və 39,2±4,5%, oğlanlar arasında siqaret və qəlyandan istifadə 30±4,0%, spirtli içki qəbulu 47,6±4,4%; oğlanlar arasında telefondan və kompüterdən 1-3 saatdan çox istifadə 86,9±2,9% və 56,9±4,3%, qızlarda isə 74,2±3,9% və 30,0±4,2% təşkil etmişdir. Kompüter və telefonda qorxulu saytlara və oyunlara baxan yeniyyətəmlər 46,4±3,2%, təşkil etmiş və həssas yeniyyətəmlər arasında özünə qəsd istəyi (14,8±2,2%) yaranmışdır. Həkimə müraciətlər arasında nevropatoloqa müraciət üstünlük təşkil etmiş, müvafiq olaraq oğlanlar 39,0±4,3% və qızlar 57,0±4,5% olmuşdur.

Açar sözlər: yeniyyətə, həyat keyfiyyəti, sağlamlığın fiziki və psixi komponentləri, zərərli vərdişlər

Ключевые слова: подросток, качество жизни, физические и психические компоненты здоровья, вредные привычки

Key words: adolescent, quality of life, physical and mental components of health, harmful habits

Yeniyyətəmlilik dövrü fiziki, psixoloji və emosional xüsusiyyətlərinə görə yeniyyətəmlərin özü və ətrafı üçün həyatının ən çətin dövrü hesab edilir. Yeniyyətəmlər orqanizmdə baş verən hormonal dəyişikliklər nəticəsində fiziki və cinsi yetişkənliyin başa çatması sayəsində praktik olaraq böyüklərdən fərqlənmir, psixi yetkinlik səviyyəsi isə hələ mükəmmələşməmiş olur, mərkəzi sinir sisteminin emosional sahəyə nəzarəti zəifləyir; emosional oyanıqlıq, psixi qərarlılıq, əhval-ruhiyyənin kəskin dəyişməsi, hədsiz həyəcandan depressiyaya və əksinə keçid, münasibətlərdə aqressiya, ümumi oyanıqlılığın artması və bütün növ tormozlanmanın zəifləməsi müşahidə edilir. Bu yaşda dostluq modeli dəyişir, yaxın qruplaşmalar gündəlik həyatın əsas fokus nöqtəsi olur və inkişafda, həyat tərzinin, vərdişlərinin dəyişməsində mühüm rol oynayır. Yeniyyətəmlərin qeyri-sosial

mühitdə formalaşması: ailədə ağır şərait, valideynlərlə konflikt, yoldaşları ilə qeyri-qənaətbəxş münasibət, məktəbdə təlim-tərbiyə prosesində olan çətinliklər bu yaşda həyat tərzinin pozulmasına, asosial hissiyyətin və zərərli vərdişlərin artmasına səbəb ola bilər [1, 2].

Çoxsaylı tədqiqatlar göstərir ki, bu gün cəmiyyət üçün ən ciddi tibbi-sosial problem olan zərərli vərdişlər: siqaret, spirtli içki və narkotik vasitələrin qəbulu, internet asılılığı və s. gündəlik həyatımızın bir hissəsinə çevrilmiş və bunun sayəsində yeniyyətəmlər özlərini təsdiqləməyə, asılılıqların köməyi ilə problemlərdən uzaqlaşmağa çalışır, nəticədə hərəkət fəallığı azalır, gənc nəslin sağlamlığında, həyat keyfiyyətində pisləşməyə doğru meyl qeyd olunur, bu da onlarda funksional imkanların, dəyərli yaradıcılıq fəaliyyətinin azalmasına, hərbi xidmətə yararsızların və əlillərin sayının

artmasına səbəb olur [3 - 6].

ÜST ekspertləri yeniyetməlik dövrünün gələcək sağlamlıq üçün son dərəcə vacib olduğunu vurğulayır və ona böyük diqqət ayırmağa çağırır, çünki məhz bu yaşda insanların yaxın onilliklərdə rifahına təsir edəcək «bir çox xronik xəstəliklər yaranır və zərərli vərdişlər» qazanılır [7]. Təəssüf ki, zərərli vərdişlər hər bir yeniyetmənin həyatının ayrılmaz tərkib hissəsidir və onun həyat keyfiyyətinə təsir edir. Həyat keyfiyyəti insanın subyektiv qavrayışına əsaslanan fiziki, psixoloji, emosional və sosial fəaliyyətini təyin edən xüsusiyyətlərin məcmusu ilə müəyyən edilir. Həyat keyfiyyətinin müxtəlif istiqamətlərdə qiymətləndirilməsi sağlamlığa təsir edən amilləri, həyat tərzi və ünsiyyətin müxtəlif aspektlərində mövcud problemləri müəyyən etməyə imkan verir və profilaktika sahəsində çox aktualdır. Ona görə də mühitdən asılı olaraq həyatda məmnunluq dərəcəsinin, həyat keyfiyyətinin təhlili sağlamlıq vəziyyətinin kompleks qiymətləndirilməsi üçün meyar kimi qəbul edilə bilər.

Tədqiqatın məqsədi yeniyetmələrin həyat keyfiyyətini və onlar arasında zərərli vərdişlərin yayılma səviyyəsini, gender xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirmək olmuşdur.

Tədqiqatın material və metodları. Bakı şəhəri ümumi təhsil məktəblərinin 10-cu sinif şagirdlərinin Həyat keyfiyyəti (HK) və zərərli vərdişləri öyrənilmişdir. Yeniyetmələrin Həyat keyfiyyətinin tədqiqi 14 yaşdan yuxarı şəxslərin özünü qiymətləndirməsi üçün nəzərdə tutulan bloklar üzrə qruplaşdırılmış 40 sualdan ibarət Medical Outcomes Study short-form-36 (MOS SF-36) ümumi sorğu anketindən istifadə edilərək aparılmışdır [8]. Zərərli vərdişləri araşdırmaq üçün “Məktəbli uşaqlar arasında sağlam vərdişlərin tədqiqi” (Health Behavior in School-Aged Children - HBSC) sorğusu və xüsusi hazırlanmış anket sorğu vərəqələrindən istifadə edilmişdir [9, 10]. Tədqiqata cəlb edilən 250 nəfər 15-16 yaşlı şagird (130 oğlan və 120 qız) sorğu üzrə anketləri anonim cavablandırmışlar. Alınmış məlumatların statistik təhlili Microsoft Excel-2010 (Statistica 7.0) programında tədqiqatın məqsədlərinə uyğun formalaşdırılmış cədvəllərin təhlili yolu ilə həyata keçirilmişdir. Hesablamaların və müqayisələrin parametrik üsullarından istifadə edilmiş, ehtimal üsulu ilə variasiya sıralarının normallığı yoxlanılmışdır. Göstəricilərin orta ədədi qiyməti (M) və orta kəmiyyətin orta xətası (m) hesablanmışdır. Qruplararası fərqlərin etibarlılığı Studentin t meyarına görə qiymətləndirilmişdir; $p < 0,05$ olduqda göstəricilər arasındakı fərq statistik etibarlı hesab edilmişdir.

Tədqiqatın nəticəsi və onların müzakirəsi.

Təhlil zamanı müəyyən edildi ki, yeniyetmələrin həyat keyfiyyəti 8 şkala üzrə 0-dan 100-ə qədər dəyişir, birinci dörd şkala (1-4) “sağlamlığın fiziki komponentlərini” və sonrakı dörd şkala (4-8) “sağlamlığın psixi komponentlərini” səciyyələndirir və orta göstərici kimi 50 bal götürülmüş, fiziki fəaliyyət (Physical Functioning-PF), fiziki durumla şərtlənən rollu funksiyalar (Role-Physical Functioning-RP), ağrıların intensivliyi (Bodily pain-P), ümumi sağlamlıq (General Health-GH), həyat fəallığı (Vitality-VT), sosial fəaliyyət (Social Functioning-SF), emosional durumla şərtlənən fəaliyyət (Emotional-RE), psixoloji sağlamlıq (Mental Health-MH) və cavab variantının hər biri üçün nəticə verilmiş, alınan yüksək qiymət həyat keyfiyyətinin yüksək göstəricisi kimi qiymətləndirilmişdir. HK-nin özünü qiymətləndirmə göstəriciləri toplam ballara görə təyin edilmişdir. Sorğuda iştirak edən oğlanlar arasında fiziki fəaliyyət (PF) 72,6 bal, fiziki durumla şərtlənən funksiyalar (RP) 54,34 bal, ağrının intensivliyi (BP) 79,56 bal, ümumi sağlamlıq (GH) 59,78 bal təşkil etmişdir. Sağlamlığın psixi komponentlərini təmsil edən həyat qabiliyyəti (VT) 55,65 bal, sosial fəaliyyət (SF) 61,41 bal, emosional fəaliyyət (RE) 53,58 bal, psixi sağlamlıq (MH) 61,91 bal olmuşdur.

Sağlamlığın fiziki və psixi komponentlərinin orta göstəricisi 66,57 və 58,13 təşkil etmişdir ($p < 0,05$). Qızlar arasında isə fiziki fəaliyyət (PF) 80,65 bal, fiziki durumla şərtlənən rollu funksiyalar (RP) 60,86 bal, ağrının intensivliyi (BP) 77,91 bal, ümumi sağlamlıq (GH) 65,0 bal təşkil etmiş, sağlamlığın psixi komponentlərini təmsil edən həyat qabiliyyəti (VT) 54,13 bal, sosial fəaliyyət (SF) 65,76 bal, emosional fəaliyyət (RE) 66,64 bal, psixi sağlamlıq (MH) 50,78 bal olmuşdur.

Sağlamlığın fiziki və psixi komponentlərinin orta göstəricisi 71,1 və 59,32 təşkil etmişdir ($p < 0,05$). Oğlanlar arasında ən aşağı orta göstərici orqanizmin fiziki vəziyyətinin gündəlik fəaliyyətinə (iş, gündəlik vəzifələrini yerinə yetirilməsi) təsirini əks etdirən – fiziki durumla şərtlənən rollu funksiyalar 54,34 bal (qız 60,86 bal), öz səhhətinin indiki vəziyyətini və onun perspektiv qiymətləndirməsini əks etdirən – ümumi sağlamlıq 59,78 bal (qız 65 bal), emosional vəziyyətin işlərin həyata

keçirilməsinə və gündəlik digər fəaliyyətlərə mane olma dərəcəsini əks etdirən-emosional fəaliyyət 53,58 bal (qız 66,64 bal) təşkil edir və qızlar arasında bu göstəricilər dürüst olaraq yüksəkdir ($p<0,05$). Əhval-ruhiyyə, müsbət emosiya, həyəcan, depressiyanın ümumi göstəricisini səciyyələndirən psixoloji sağlamlıq göstəricisi oğlanlarda qızlarla müqayisədə (61,91 və 50,79) dürüst olaraq yüksək olmuşdur ($p<0,05$).

Yeniyetmələr arasında zərərli vərdişlərin yayılma səviyyəsini araşdırdıqda məlum oldu ki, oğlan və qızlar arasında qazlı və enerji içkilərinin qəbulu $86,9\pm 2,9\%$ və $39,2\pm 4,5\%$, oğlanlar arasında siqaret və qəlyandan istifadə $30,0\pm 4,0\%$, spirtli içki qəbulu $47,6\pm 4,4\%$ təşkil etmiş, qızlar arasında siqaret və qəlyandan, spirtli içki və narkotik maddələrdən istifadəyə rast gəlinməmişdir.

Yeniyetmələr arasında şən əyləncə və sosiallaşma, tədris və ətraf aləmi tanıma vasitəsinə çevrilmiş informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından (mobil telefon və planşet, kompüter və noutbuk) gündəlik istifadə geniş yayılmış, belə ki, oğlanlar arasında telefondan 1-3 saatdan çox və 1 saatdan az istifadə edənlər $86,9\pm 2,9\%$ və $13,1\pm 2,9\%$, qızlarda isə $74,2\pm 3,9\%$ və $25,8\pm 3,9\%$; kompüterdən

1-3 saatdan çox və 1 saatdan az istifadə edənlər $56,9\pm 4,3\%$ və $43,1\pm 4,3\%$, $30,0\pm 4,2\%$ və $70,0\pm 4,2\%$; televizordan 1-3 saatdan çox və 1 saatdan az istifadə edənlər $30,0\pm 4,0\%$ və $70,0\pm 4,0\%$, $35,0\pm 4,4\%$ və $65,0\pm 4,4\%$ təşkil etmişdir. Kompüter və telefonda qorxulu saytlara və oyunlara baxmaq $46,4\pm 3,2\%$ təşkil etmiş, oğlanların yarısından çoxunun $56,9\pm 4,3\%$ -i, qızların isə $35,0\pm 4,4\%$ -nin gündəlik oyunda "qalib gəlmək" üçün ekran qarşısında saatlarla vaxt keçirmələri onları dərstdən yayındırmaqla yanaşı, həddindən artıq yorğunluq və nevroitik pozuntular yaradır. Belə vəziyyət yetkinlik yaşındakı yeniyetmələrdə daha qorxulu, xoşagəlməz hallara gətirib çıxarır, döyüş və ölüm səhnələri ilə bol emosional oyunlar və filmlərdən sonra özünə qapanma halları həssas yeniyetmələr arasında özünə qəsd istəyinə səbəb olmuş ($14,8\pm 2,2\%$), qızlar arasında ($16,6\pm 3,4\%$ və $13,1\pm 2,9\%$) bu göstərici daha yüksəkdir (cədvəl).

Profilaktik məqsədlə həkimə müraciət edən yeniyetmələrin sayı çox azdır ($2,0\pm 0,8\%$), həkimə müraciətlər arasında nevropatoloqa müraciət üstünlük təşkil etmiş, müvafiq olaraq oğlanlar $39,0\pm 4,3\%$ və qızlar $57,0\pm 4,5\%$ olmuşdur.

Cədvəl. Yeniyetmələr arasında zərərli vərdişlərin yayılma səviyyəsi

Göstəricilər	Oğlan (n=130)		Qız (n= 120)		Ümumi (n=250)	
	müt.	%	müt.	%	müt.	%
Qazlı və enerji içkilərdən istifadə	113	$86,9\pm 2,9$	47	$39,2\pm 4,5$	160	$64,0\pm 3,0$
Siqaret və qəlyandan istifadə	39	$30,0\pm 4,0$	-	-	39	$15,6\pm 2,3$
Spirtli içki qəbulu	62	$47,6\pm 4,4$	-	-	62	$24,8\pm 2,7$
Telefondan istifadə 1-3saatdan çox	113	$86,9\pm 2,9$	89	$74,2\pm 3,9$	202	$80,8\pm 2,5$
Telefondn istifadə 1 saatdan az	17	$13,1\pm 2,9$	31	$25,8\pm 3,9$	48	$19,2\pm 2,5$
Kompüterdən istifadə 1-3saatdan çox	74	$56,9\pm 4,3$	36	$30,0\pm 4,2$	110	$44,0\pm 3,1$
Kompüterdən istifadə 1saatdan az	56	$43,1\pm 4,3$	84	$70,0\pm 4,2$	140	$56,0\pm 3,1$
Televizordan istifadə 1-3 saatdan çox	39	$30,0\pm 4,0$	42	$35,0\pm 4,4$	81	$32,4\pm 2,9$
Televizordan istifadə 1saatdan az	91	$70,0\pm 4,0$	78	$65,0\pm 4,4$	169	$67,6\pm 2,9$
Qorxulu saytlara və oyunlara baxmaq	74	$56,9\pm 4,3$	42	$35,0\pm 4,4$	116	$46,4\pm 3,2$
Özünə qəsd istəyi (səbəb depressiya)	17	$13,1\pm 2,9$	20	$16,6\pm 3,4$	37	$14,8\pm 2,2$

Beləliklə, yeniyetmələr arasında geniş yayılmış bütün bu problemlər gələcək nəslin sağlamlığı üçün böyük təhlükə mənbəyi hesab edilir. Həyat keyfiyyəti göstəricilərinin pisləşməsi və zərərli vərdislər yeniyetmələrin sosial-psixi sağlamlığına, gündəlik həyat fəaliyyətinə təsir edir, asılılıqlar yaradır, onların səhhətinə ciddi zərər vurur, sağlamlığın fiziki komponentlərinin, xüsusən oğlanlar arasında aşağı olması piylənmə problemini aktuallaşdırır, həmçinin xronik fiziki və psixi xəstəliklərin yaranmasına başlanğıc verir və bir sıra sağlamlaşdırıcı profilaktik tədbirlərin zəruriliyini tələb edir. Bu sahədə aparılan qəti və məqsədyönlü iş həyat keyfiyyətinin yüksəldilməsinə, zərərli vərdislər nəticəsində yaranan xəstəliklərin, ölümün qarşısının alınmasına yönəldilməklə bərabər səhiyyə sistemi, iqtisadi və sosial inkişafa daha ağır mənfi təsirin aradan qaldırılmasına istiqamətləndirilməlidir.

dırır, həmçinin xronik fiziki və psixi xəstəliklərin yaranmasına başlanğıc verir və bir sıra sağlamlaşdırıcı profilaktik tədbirlərin zəruriliyini tələb edir. Bu sahədə aparılan qəti və məqsədyönlü iş həyat keyfiyyətinin yüksəldilməsinə, zərərli vərdislər nəticəsində yaranan xəstəliklərin, ölümün qarşısının alınmasına yönəldilməklə bərabər səhiyyə sistemi, iqtisadi və sosial inkişafa daha ağır mənfi təsirin aradan qaldırılmasına istiqamətləndirilməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Журавлева А.Е. Структурная модель качества жизни современных подростков и юношей // Клиническая и медицинская психология: исследования, обучение, практика: электрон. науч. журн. – 2015. – 1 (7) [Электронный ресурс]. – URL: <http://medpsy.ru/climp> [Zhuravleva A.E. Structural model of the quality of life of modern adolescents and young men // Clinical and medical psychology: research, training, practice: electron. scientific journal - 2015. - N 1 (7)]
2. Gürzəliyev S.A., Məmmədova Z.B., İsmayılova Z.Q. Zərərli vərdislər nəticəsində yaranan xəstəliklər və profilaktikası // Sağlamlıq. 2008 - 9, s.180-183
3. Nagata J.M., Smith N., Zamora G. et al. Problematic social media use and alcohol expectancies in early adolescents // BMC, Public Health 23, 430 (2023). <https://doi.org/10.1186/s12889-023-15298-3>
4. Balayeva Sh.M., Gabulov H.H., Süleyman-zadə N.G., Hasanova S.A., İsmayılova Z.G. Impact on the health and lifestyle of students using computer technology // Azerbaijan Medical Journal. 2 (may 2023), 117–122.
5. Скоблина Н.А., Милушкина О.Ю., Татаринчик А.А., Федотов Д.М. Место гаджетов в образе жизни современных школьников и студентов // ЗНиСО. 2017. №7 (292). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mestogadzhetov-v-obraze-zhizni-sovremennyh-shkolnikov-i-studentov> (дата обращения: 04.07.2023). [Skoblina N.A., Milushkina O.Yu., Tatarinchik A.A., Fedotov D.M. The place of gadgets in the life of modern schoolchildren and students]
6. Балаева Ш.М. Состояние здоровья подростков, обучающихся в учреждениях начального профессионального образования // Вестник современной клинической медицины. 2022. №2. с.15-21 [Balayeva Sh.M. The state of health of adolescents studying in institutions of primary vocational education] DOI:10.20969/vskm.2022.15(2).15-21].
7. World Health Organization. Regional Office for Europe. (2018). Situation of child and adolescent health in Europe. World Health Organization. Regional Office for Europe. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/342237>
8. Кучма В.Р. Руководство по гигиене детей и подростков, медицинскому обеспечению обучающихся в образовательных организациях. Москва, 2019, том 1. 151 с. Kuchma V.R. Guidelines for the hygiene of children and adolescents, medical support for students in educational institutions] Москва, 2019, том 1. 151 с.
9. “Məktəbli uşaqlar arasında sağlam vərdislərin tədqiqi” layihəsinin Azərbaycan üzrə yekun hesabatı, 2017, https://www.isim.az/upload/File/docs/HBSC_Azerbaijan%20report_2017_az.pdf [Health behaviour in school-aged children: world health organization collaborative cross-national study (HBSC) Country report of Azerbaijan]
10. Əliyeva R.Ə., Balayeva Ş.M. Yeniyetmələrin sağlamlıq vəziyyəti və onu formalaşdırən amillər. Azərbaycan Tibb jurnalı. 2009 №3, s.107-109. [Aliyeva R.A., Balayeva Sh.M. Health status of the adolescent and factors forming it // Azerbaijan Medical Journal. 2009 No. 3, p. 107-109.]

**З.Г.Исмаилова, Ш.М.Балаева, Н.Г.Сулейман-заде,
И.И.Мустафаева, Н.С.Джафарзаде**

КАЧЕСТВО ЖИЗНИ И ВРЕДНЫЕ ПРИВЫЧКИ СОВРЕМЕННЫХ ПОДРОСТКОВ

*Кафедра здоровья детей-подростков и здоровья труда
Азербайджанского медицинского университета, Баку, Азербайджан*

Резюме. В статье приводятся результаты исследования качества жизни и вредных привычек подростков. Исследование проводилось в общеобразовательных школах методом анкетирования. Показатели самооценки качества жизни определялись по сумме баллов. Среди мальчиков, принявших участие в обследовании, средний показатель физического компонента здоровья составил 66,57

баллов, а средний показатель психического компонента 58,13 ($p<0,05$). У девочек соответственно 71,1 и 59,32 ($p<0,05$). Показатель психологического здоровья, характеризующий общий показатель настроения, положительных эмоций, возбуждения, депрессии у мальчиков достоверно выше, чем у девочек (61,91 и 50,79 баллов), ($p<0,05$). Уровень распространенности среди подростков вредных привычек - потребление газированных и энергетических напитков у мальчиков и девочек составляет соответственно $86,9\pm 2,9\%$ и $39,0\pm 4,3\%$, при этом среди мальчиков курение и употребление кальяна – $30,0\pm 4,0\%$, употребление спиртных напитков – $47,6\pm 4,4\%$. Использование более 1-3 часов телефона и компьютера составило среди мальчиков $86,9\pm 2,9\%$ и $56,9\pm 4,3\%$, у девочек же – $74,2\pm 3,9\%$ и $30,0\pm 4,2\%$. У $46,4\pm 3,2\%$ всех подростков отмечали просмотр страшных сайтов и игр на компьютерах и телефонах, а среди впечатлительных подростков желания суицида – $14,8\pm 2,2\%$. При обращении к врачам преимущество составляли невропатологи, соответственно $39,0\pm 4,3\%$ юношей и $57,0\pm 4,5\%$ девушек.

**Z.G.Ismayilova, Sh.M.Balayeva, N.G.Suleyman-zadeh,
I.I.Mustafayeva, N.J.Jafarzadeh**

MODERN ADOLESCENTS' QUALITY OF LIFE AND HARMFUL HABITS

*Department of Child and Adolescent Health and Labor Health,
Azerbaijan Medical University, Baku, Azerbaijan*

Summary. The article presents the results of a research study on the quality of life and harmful habits of adolescents. The research was conducted using a survey method in a general education schools. The indicators for evaluating the quality of life were determined based on aggregate scores. Among the participating boys, the average scores for the physical and mental components of health were 66.57 and 58.13, respectively ($p<0.05$). Among girls, the corresponding scores were 71.1 and 59.32 ($p<0.05$). The psychological health indicator, which assesses overall well-being, positive emotions, excitement, and depression, was significantly higher in boys compared to girls (61.91 and 50.79, respectively) ($p<0.05$). The prevalence of harmful habits among adolescents was as follows: the consumption of carbonated and energy drinks among boys and girls was $86,9\pm 2,9\%$ and $39,2\pm 4,5\%$, respectively; smoking and tobacco use among boys was 30%; consumption of alcoholic beverages was $47,6\pm 4,4\%$ among boys; excessive use of mobile phones and computers for more than 1-3 hours was reported by $86,9\pm 2,9\%$ of boys and $56,9\pm 4,3\%$ of girls; among girls, the percentages were $74,2\pm 3,9\%$ and $30,0\pm 4,2\%$, respectively. Adolescents who viewed scary websites and games on computers and phones accounted for $46,4\pm 3,2\%$, and self-harm tendencies were observed among sensitive adolescents ($14,8\pm 2,2\%$). Among medical consultations, visits to a neuropathologist were more prevalent, with $39,0\pm 4,3\%$ for boys and $57,0\pm 4,5\%$ for girls.

Müəlliflə əlaqə üçün:

İsmayilova Zöhrə Qoca qızı, Azərbaycan Tibb Universiteti, Uşaq-yeniyyətlərin sağlamlığı və əmək sağlamlığı kafedrası

E-mail: az.ismailova@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4571-6275